

SUBA János
Az Országos Hadigondozó Hivatal

A hadigondozás először az I. világháborúban került a közérdeklődés – a közigazgatás és a társadalmi szervezetek – látókörébe. 1915. április 30-án tartott rokkantszámlálás alkalmával 20 000 hadisérültet írtak össze. Ezek közül béna 12 000, csonkult 6 000 volt.

Gróf TISZA István miniszterelnöksége alatt érlelődött meg a kormányzatban az elhatározás, hogy a háború rokkantjai, majd később özvegyei és árvái sorsának rendezését az állam vegye a kezébe.¹

Az I. világháború hadigondozását több átmeneti megoldás után a kormányzat közvetlenül a miniszterelnökség alá rendelt Országos Hadigondozó Hivatal felállításával oldotta meg.² A hivatalt előbb gróf KLEBELSBERG Kunó, akkori miniszterelnökségi államtitkár, majd gróf TELEKI Pál vezette.³

A hadigondozás az akkori közigazgatási beosztás szerint a *szociális igazgatás* fogalomköréhez tartozott, működése szerint három fontos részre volt osztható, mégpedig: a gyógyászati tevékenységre, a járadékszolgáltatásra, valamint a polgári életben való beilleszkedésre és a szociális támogatásra.

Az I. világháború Országos Hadigondozó Hivatala mind a három hadigondozási ágban korszakalkotó tevékenységet fejtett ki. Elsősorban a gyógyászati, majd a járadékszolgáltatási tevékenységet építette ki. A polgári életben való elhelyezkedés elősegítésénél főként a hadirokkantok átképzésével és kereső foglalkozáshoz juttatásával, vagy önálló létalapjuk megteremtésével foglalkozott. A további szociális segítséget, a „szociális háló” rendszerének teljes kiépítését a bekövetkezett összeomlás félbeszakította.

Hadigondozottak gyűjtőnéven a hadirokkantakat, hadiözvegyeket és hadiárvakat, továbbá a hadirokkant és hősi halált halt katona által eltartott egyéb családtagokat neveztek.

A hadigondozás fogalma mindazoknak a rendszeres támogatását jelentette, akiket a háború következtében nagyobb károsodás ért. Szűkebb értelemben pedig a hadigondozás az elesett katona családjának, valamint a megrokkant katonának és családjának gondozását jelentette.

A hadigondozás mindig a háborúban a családfő halála vagy megrokkánása következtében rosszabb sorba jutott családot tekintette egységnek, melyet „lábra kell állítani”. Aszerint, hogy a család érdekében teendő intézkedés a család mely tagjait érinti leginkább a hadigondozást három részre lehet felosztani: rokkantgondozás, hadiözvegy-gondozás, hadiárva-gondozás.

Az Országos Hadigondozó Hivatal működése és a hivatal intézményei is leginkább úgy ismertethetők meg, ha e három csoportot külön-külön vesszük figyelembe.

Rokkantgondozás

A rokkantgondozás első része preventív természetű. Az első feladat az, hogy mindenkit, akit lehet, mentsék meg a rokkantságtól. E célból a magyar és osztrák kormány között egyezség jött létre, amelyben rögzítették, hogy a fegyveres erőhöz tartozó azon személyek,⁴ akiknek a háború alatt valamely sérülés vagy betegség következtében munkaképességük megváltozott, orvosi kezelésre és más polgári foglalkozásra való átképzésre jogosultak.⁵

A gyógyítás és az oktatás az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét országában, katonai intézetekben is megvalósulhatott. Magyarországon azonban csak az Országos Hadigondozó Hivatal intézeteiben. A rokkantak felvétele az illetékes katonai parancsnokság útján történt, amely közölte az utókezelésre vagy oktatásra szoruló egyén adatait a Országos Hadigondozó Hivatallal, majd ezen az úton közölték az érdekeltekkel, hogy az Országos Hadigondozó Hivatal melyik intézetébe és mikor vették fel. Az utókezelésre és az oktatásra való igényjogosultság fennmaradt, ha valamilyen adminisztrációs hiba történt, pl. tévedésből a beutalást elmulasztották, vagy a katonát leszerelték.

Az Országos Hadigondozó Hivatal intézetei polgári állami intézetek voltak, amelyekben a költségeket egy évig a közös hadsereg állta, utána az illető kérésére, a Országos Hadigondozó Hivatal költségére folyt a gyógykezelés vagy a tanítás.

Az intézetek élén miniszteri biztosok vagy igazgatók álltak.⁶ Akik mellett külön katonai különítmény parancsnokságok létesültek a katonai rend és fegyelem fenntartására és egyéb katonai ügyek intézésére.

Az utókezelő intézetek száma Budapesten 4 volt 5 396 férőhellyel, vidéken 3 volt 4 130 férőhellyel.⁷ **(I. sz. melléklet)**

Nyolc rokkantiskola működött, különböző oktatási profillal, összesen 1 323 férőhellyel. **(II. sz. melléklet)**

A rokkantak gyógyítását 9 kórházban, 8 270 férőhellyel valósították meg. **(III. sz. melléklet)**
Mesterséges testrészeket 7 műhelyben állítottak elő.⁸

A végtagpótlás a nagyszámú csonkított katoná miatt nagyon jelentős volt. Az Országos Hadigondozó Hivatal minden rokkant katonát ellátott egyszer művégtaggal, kaptak egy-egy munka- és művégtagot, lábat vagy kezét. Ezek pótlásáról az Országos Hadigondozó Hivatal gondoskodott.

Az Országos Hadigondozó Hivatal intézetei egymással szoros kapcsolatban álltak. Felmérték a beutaltak családi viszonyait, korábbi foglalkozását és vagyoni helyzetét. Az irányelv az volt, hogy lehetőleg mindenki maradjon meg a régi, vagy legalább is a régivel rokon foglalkozása mellett és régi környezetében. Ahol ez nem volt lehetséges, akkor arra törekedtek, hogy olyan pályára képezzék át a rokkantakat, mely régi viszonyai között és régi környezetében való megmaradását lehetővé teszi.

Mivel a rokkanttal együtt a családját is vizsgálták, sokszor előfordult, hogy a rokkantnak még akkor sem kellett újabb foglalkozást választania, ha nem volt munkaképes, hanem családtagjainak munkája útján, vagy meglévő vagyoni helyzete alapján esetleg vagyonának kiegészítése útján lehetővé vált a megélhetése.

A vagyonkiegészítés, amit helyesebben vagyonrendezésnek nevezhetünk, állhatott ház- vagy földvételeből, vagy házkijavításából, kibővítéséből, földbirtokhoz újabb terület hozzávásárlásából, ipari vállalatokhoz szükséges felszerelés beszerzéséből, forgótöke biztosításából stb. Az e célra szükséges fedezetet az Országos Hadigondozó Hivatal, vagy a társadalmi gyűjtésekből rendelkezésre álló fedezetből,⁹ vagy pedig a rokkant katonai ellátási díja egy részének előlegként való kiadása útján biztosította. Adminisztratív eszközökkel is próbálták biztosítani, hogy a vagyon a rokkantak kezén maradjon. A hadirokkant számára szerzett ingatlant haditeleknek minősítették.¹⁰ Ez azt jelentette, hogy az ilyen ingatlant elidegeníteni, megterhelni csak az Országos Hadigondozó Hivatal jóváhagyásával lehetett.¹¹

Akik nem akartak önállóan dolgozni, hanem valamely intézménynél, vállalatnál vagy más munkaadónál szerettek volna elhelyezkedni az Országos Hadigondozó Hivatal intézeteiben, a már otthonukban levő katonákat pedig az Országos Hadigondozó Hivatal intézetein kívül az ország nagyobb városaiban szervezett munkaközvetítő irodák útján állandó álláshoz és keresethez jutatta. Budapesten, 6 helyen, vidéken, 19 helyen működött munkaközvetítés.¹² (IV. sz. melléklet)

Az Országos Hadigondozó Hivatal az intézeteiből kibocsátott rokkantakat pártfogószervezet útján támogatta.¹³

Azon rokkantak számára, akiket nem lehetett önállósítani, kiközvetíteni, hozták létre – kísérleti jelleggel – az úgynevezett kereseti telepet. Ennek közelében a rokkantak családi házat kaphattak kerttel és emellett közös munkájuk révén megélhetésük is biztosítva volt. Ilyen volt például a kalocsai kertes háztelep¹⁴, amely mellett egy faipari gyártelep volt, ahova azok a rokkantak, akik faiparral akartak foglalkozni, bejárhattak, és ebből élhettek meg.¹⁵ Ezen kívül Kalocsán háziiparral (kosárfonással, seprűkötéssel, stb.), továbbá egyes mezőgazdasági mellékágazatokkal (méhészettel, baromfitenyésztéssel, stb.) is foglalkozhattak. Meg kell említeni, hogy a kereseti telepek nem váltak be.¹⁶

A munkaképesség csökkenését azonban nem pótolhatták. Erre a rokkant katonai ellátás volt hivatva, mely *rokkantsági nyugdíjat*, nagyobb *sebesülési pótdíjat*, *hadi pótlékot* és esetleg még *póttáradékot* is biztosítottak.¹⁷ (V. sz. melléklet)

Hadiözvegy gondozás

A hadiözvegy-gondozás bizonyos mértékben elmaradottabb volt, mint a rokkantgondozás. Másrészt itt könnyebb volt a feladat, mint a rokkantaknál, mert rendszerint egészséges és munkaképes egyénekről volt szó.¹⁸

A hadiözvegyek támogatására szolgáló intézkedések egy része ugyanaz volt, mint a rokkantaknál. Így például az illető jövőjének megbeszélése, a család megélhetési módjának meghatározása ugyanúgy történt, mint a rokkantaknál.¹⁹

A vagyonrendezés szintén hasonló elvek szerint működött. A hadiözvegyeknél azonban a vagyonrendezésnek nagyobb szerepe volt, mivel a hadiözvegyek részére biztosított katonai nyugellátás sokkal kisebb összegű volt, mint a rokkantaké és így sokkal nagyobb jelentősége volt a megélhetés e formájának.

A hadigondozottak e rétegének részére szervezett intézmények közül figyelmet érdemelnek a hadiözvegyek és hadiárvák számára létesített úgynevezett *karitatív-műhelyek*, amelyek főleg katonai ruházati cikkek konfekcionálásával foglalkoztak. Ilyen műhelyeket vidéken főleg társadalmi szervezetek állítottak fel. Budapesten, az Eötvös téren volt az Országos Hadigondozó Hivatalnak egy nagyobb konfekciós műhelye.

A magán munkaadónál is igyekezett az Országos Hadigondozó Hivatal hadiözvegyeket elhelyezni. A munkaközvetítő intézmények, és az Országos Hadigondozó Hivatal rendelkezésére álltak.

Hadiárvák gondozása

A Országos Hadigondozó Hivatal helyzete a hadiárvák gondozása szempontjából kedvezőbb volt, mint a rokkant katonák szempontjából, mert a hadiárvákról addig is, míg e tevékenységet az Országos Hadigondozó Hivatal megszervezte és kiterjesztette, egyrészt a belügyminisztérium gondoskodott az állami gyermekvédelem keretein belül és az árvaszékek útján, más részt pedig az árvák érdekében már békében is sok társadalmi intézmény létesült, melyek készséggel vállalták magukra hadiárvák gondozását is.

A tapasztalat az volt, hogy a hadi árvák legnagyobb része – mivel a hősi halált halt katonák nagy része fiatalabb korosztályhoz tartozott – csak félárva lett, tehát anyjuk élt. Ott is azonban, ahol az anya meghalt, voltak hozzátartozók, akik az árva gondozását készséggel vállalták.

Így tehát a hadiárváknak jó része szülői, vagy rokoni körben maradhatott árvaságra jutása után is. Ez az arány legalább 90 %-os volt. Így legfeljebb 10 %-ra tehető azok száma, akiknek elhelyezését az Országos Hadigondozó Hivatal családi körön kívül volt kénytelen megoldani.

A hadiárva gondozás tehát két csoportra osztható:

- az egyik csoport, akik szülői, vagy rokoni körben családoknál maradtak;
- a másik csoport, akiket – vagy azért, mert hozzátartozóik egyáltalában nem voltak, vagy azért, mert olyan magasabb fokú nevelés biztosítása, mint amilyen egyeseknél indokolt, családi körben nem volt lehetséges, vagy azért mert egészségi állapotuk nem volt olyan, hogy családi körben fejlődésük biztosítása, volna – el kellett helyezni.

A családi körben lévők gondozása főleg a nevelés ellenőrzéséből, felügyeletéből, az árváknak „tettel és tanáccsal” való támogatásából és a háború alatt különösen fontos teendőből, pl.: az árvák cipő- és ruhaszükségletének biztosításából állt. Az Országos Hadigondozó Hivatal mindent elkövetett, hogy megfelelő szervezetek útján a szükségletekről gondoskodjon. A népirodák fontos feladatát képezte a családi körben maradt hadiárvák ilyen irányú támogatása, egyrészt az Országos Hadigondozó Hivatal által rendelkezésre bocsátott anyagok útján, másrészt a társadalmi adakozásból összegyűlt fedezet terhére.

Az Országos Hadigondozó Hivatal szervezete – mellyel a hadiárvák e csoportjának nevelését ellenőrizte – a világháború alatt még nem épült ki teljesen, azonban a tervek elkészültek.

Sokkal nehezebb sorba kerültek azok a hadiárvák, akik nem maradhattak árvaságuk után rokoni körben. Ezek számára az Országos Hadigondozó Hivatal részben maga szervezett árvaházakat. A hivatal 3 árvaházat 350 férőhellyel üzemeltetett. (**VI. sz. melléklet**)

Nagyobb részben pedig már meglévő árvaintézményekkel kötött megállapodásokat, hogy ezek az intézmények a hadiárvákat felvegyék. A hivatal 30 intézetbe 1 229 hadiárvát tudott beutalni. (**VII. sz. melléklet**)

A Gyermekvédő Liga útján 30 intézetbe 1600 árvát tudott beutalni. (**VIII. sz. melléklet.**)

63 intézetben 3 219 hadiárva különböző irányú képzése volt biztosítva. Ez a statisztika egy adott állapotot tükröz. Az intézmények szervezése, férőhelyek bővítése állandóan folyamatban volt.

Az intézmények egy része beteg hadiárvák gyógyításával foglalkozott. Az Országos Hadigondozó Hivatal azonban ezen intézményeken kívül is foglalkozott a beteg hadiárvák gyógyításával. Az Országos Hadigondozó Hivatal népirodái nagyszámú gyógykezelést igénylő hadiárvát helyeztek el állami- és magánkórházakban.

Külön intézmények segítették a magasabb képzést igénylő hadiárvák oktatását. A hadiárvák e rétegének nevelését még ösztöndíjak útján is segítették. E célra még az 1917. évi költségvetési felhatalmazás útján biztosítva volt a megfelelő fedezet. Ezen összegből a tehetségesebb, valamint a középosztályból származó hadiárvák számára, ösztöndíjakat létesítettek. Az ösztöndíjakat a családi körben maradó hadiárvák is megkaphatták. Ezek összege 400-880 korona között mozgott.²⁰

Intézkedések történtek a züllésnek induló, abnormális, valamint a mezőgazdasági vagy ipari szakképzést igénylő hadiárváknál. Az Országos Hadigondozó Hivatal törekedett arra, hogy lehetőleg minél több hadiárvát gazdasági, gyakorlati és ipari pályákra irányítson. A leány árváknál is a gazdasági irányú képzést és nevelést igyekezett elősegíteni.

Hadisegélyezés

Az állam a hadisegélyezést külön szabályozta. Legfontosabb a hadisegély és laktérsegély volt. (**IX., X. és a XI. sz. melléklet**)

Ezek az összegeken felül olyan rendkívüli esetekben, amelyekben – a hadbavonult hadisegélyben részesülő családjának – még külön támogatásra volt szüksége, a hadbavonult családja az Országos Hadigondozó Hivataltól az illetékes főispán útján rendkívüli segélyt kapott. Például: ha a hadbavonult

felesége várandós volt, ha gyermeke született, vagy ha gyermekét szoptatta. Segélyt kapott a család akkor is, ha a család vagy annak valamely tagja költséges gyógykezelést igénylő beteg volt, ha valamely családtagot súlyos baleset ért, ha a család elemi csapás (tűzvész, árvíz stb.) folytán „rendkívül ínséges” helyzetbe jutott, ha a családnak valamely tagja meghalt, akkor temetésre stb. A rendkívüli segélynek összege 50 koronától 200 koronáig terjedhetett. Kivételesen ugyanaz a család egy évben többször is kaphatott rendkívüli segélyt.

Nem tartozott ugyan a szűkebb körű hadigondozás fogalmához, mégis az Országos Hadigondozó Hivatal hatáskörét gyarapította a *hadbavonultak családtagjaival való foglalkozás is*. A hadbavonultak egyes csoportjait, például „díjnok”-okat, ügyvédeket, orvosokat, mérnököket, kereskedőket, iparosokat stb. társadalmi szervezeteik útján nagyobb mérvű támogatásban részesítették. A főteher azonban itt is az államra hárult, amely a hadisegélyezést külön szabályozta.²¹

A hadi gondozás szervezete

Először a Csonkított és Béna Katonákat Gondozó Bizottság alakult meg, majd a Rokkantügyi Hivatal,²² amely tevékenységét 1915. szeptember 15-én kezdte meg. 1917. március 8-án a kormány a hadirokkantokról és családtagjaikról, hadiözvegyekről, hadiárvákról való gondoskodást nemzeti feladattá nyilvánította, és kimondta, hogy ezt a feladatot az állam, az önkormányzati hatóságok és a társadalom közreműködésével köteles teljesíteni. Szakhatóságként az Országos Hadigondozó Hivatalt nevezte meg, amely átvette a Rokkantügyi Hivatal szervezetét és hatáskörét.²³

Az Országos Hadigondozó Hivatal sokirányú működését a központi hivatal útján a már ismertett intézetei, belgyógyász és sebészeti orvosi felügyelői, illetve helyettesei útján, döntően a vidéki szervezeteiben igyekezett lebonyolítani.

A háborús viszonyok következtében azonban a tervezett vidéki szervezetek nem alakultak meg mindenütt. Ezért a hadigondozás feladatainak elősegítésére a miniszterelnök kilenc kormánybiztost nevezett ki. **(XII. és XIII. sz. melléklet)**. A kormánybiztosok feladatát – hatásköri területükön – a hadigondozó intézmények kiépítése és helyi viszonyokról az Országos Hadigondozó Hivatal tájékoztatása, valamint az Országos Hadigondozó Hivatal rendelkezéseinek végrehajtása, továbbá a hiányok pótlása, stb. volt.

A hadigondozást törvényhatósági és járási hadigondozó bizottságok valamint a rokkantak özvegyek és árvák támogatására kirendelt egyéni pártfogók és tanácsadók látták el.

Arra törekedtek, hogy minden törvényhatóságban legalább egy állandó és hivatal jelleggel bíró szervezet létesüljön. Ezek voltak a hadigondozó népirodák. Ezek számát állandóan növelték, hogy minden hadigondozottnak könnyen módjában álljon ilyen hadigondozó népirodát felkeresnie. Mintegy 108 hadigondozó népirodát szerveztek.²⁴ **(XIV. sz. melléklet)**

A hadigondozásnak a háború második évében kialakult keretei még csak a kezdeti lépések voltak. Az intézmények még nem képeztek egy teljesen kiépített ügyintézővel bíró szervezetet. Hogy mi lett volna ha sikerül a szervezetet teljesen kiépíteni azt nem tudhatjuk, hiszen a történelmi események közbeszóltak. Azonban a fejlődés irányát mutatja, hogy a decentralizáció már ekkor is kezdett kialakulni.

A legfelsőbb fórum a központi felügyeleti és igazgatási hatóság azonban már kialakult, amelynek kezébe a hadigondozás szálai összefutottak. Ez a szervezet az Országos Hadigondozó Hivatal volt, amely 1918-ban tíz főosztályból állt, központi tisztikara 200-nál is több főből állt. **(XV. sz. melléklet)**

Az Országos Hadigondozó Hivatal tevékenységét segítették a sebészeti és a belgyógyászati felügyelők.²⁵

Sebészeti felügyelő: dr. DOLLINGER Gyula, egyet. nyilván. rendes tanár, helyettese: dr. HOLZSWARTH Jenő, egyet. nyilván. rendkívüli tanár.

Belgyógyászati felügyelő: dr. KORÁNYI Sándor, egyet. nyilván. rendes tanár, helyettese: dr. ELISCHER Gyula, egyet. m. tanár.

A hadigondozás ügyében – a társadalmi rétegek és gazdasági élet résztvevőivel való együttműködés biztosítására – alakult meg az Országos Hadigondozó Tanács, amelynek elnöke a mindenkori miniszterelnök. Ügyvezető alelnöke az Országos Hadigondozó Hivatal elnöke. Az Országos Hadigondozó Tanács ügyeit csak teljes ülésben tárgyalja vagy központi bizottsága vagy pedig központi bizottságainak szakosztályai útján.²⁶

Az Országos Hadigondozó Tanács központi bizottságainak szakosztályai voltak:

- a hadiárvak részére nevelési segítségeket kiosztó szakosztály;
- a vakokat segélyező szakosztály, ezeknek elnöke az OHGH elnöke;
- a hadigondozási célokra tett adományok felhasználása ügyében alakított véleményező szakosztály, ennek elnöke gróf MAILÁTH József;

- sajtó szakosztály elnöke: MÁRKUS Miksa;
- a katonai és társadalmi hadigondozás terén az együttműködés előkészítésére alakított katonai szakosztályelnöke: báró SZURMAY Sándor;
- gyűjtések tervszerű kezdeményezésére és végrehajtására megalakított propaganda szakosztály elnöke: SIMONSITS Elemér;
- gazdaságpolitikai szakosztály három alosztállyal, (mezőgazdasági alosztállyal, amelynek elnöke: DARÁNYI Ignác, ipari alosztállyal, amelynek elnöke MATEKOVI Sándor kereskedelmi alosztállyal, elnöke: LÁNCZY Leó.)²⁷

Ezzel a szervezettel végezte az Országos Hadigondozó Hivatal a mindennapi munkáját, melynek során évente legalább 120 000 ügyet intézett el. 120 millió koronára volt tehető az a pénzforgalom, amely az Országos Hadigondozó Hivatal működésével kapcsolatban lebonyolódott. (**XVI. sz. melléklet**)

1918 végéig 90 000 rokkantat tartott nyilván az Országos Hadigondozó Hivatal, 70 000 embert részesítettek intézeti kezelésben és oktatásban. Közülük 673 vak volt, akik a Vak Katonák Intézetében talált munkát.²⁸

A művétaggyártó műhelyek 24 262 rokkantat láttak el művétaggal és gyógyászati segédeszközökkel. Közel 300-an kaptak haditelket.

Ingyenes intézeti ellátásban és nevelésben 3 219 hadiárva és súlyosan rokkant gyereke részesült. Emellett közel 10 000 hadiárváról gondoskodott a gyermekvédelem.

A katonai nyugellátási törvényt is megreformálták és 1918. év elején a törvényhozás elé terjesztették.

A világháborút követő forradalmak és a trianoni békediktátum következtében az egész hadigondozás szervezete tönkrement. Vagyonát részben a forradalmi rendszerek tékozták el, részben elértéktelenedett, intézményei megszűntek, vagy legnagyobb részben más célra használták fel. A hadigondozásból pedig lényegében csak a járadékszolgáltatás maradt fenn, az is hosszú időn keresztül a hadigondozottakra és a nemzetre nézve egyaránt szégyenletesen csekély támogatás formájában.

A hadigondozás törvényi szintű szabályozása majd csak 1933-ban valósult meg. Akkor 220 000 hadigondozottat tartottak nyilván és részesítettek ellátásban.²⁹ A magyar hadigondozást majd csak 1943-ban szervezték újra.

Jegyzetek:

¹Az I. világháború alatt a kormányzat a hadigondozás feladatául elsősorban a katonai szolgálatra alkalmatlanná vált és hadirokkantnak minősített katonák egészségének és épségének a lehetőséghez képest végleges helyreállítását, művétagokkal és egyéb testrészpótlókkal való ellátását, új életpályára való átképzésüket, kereső foglalkozáshoz segítségüket, a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvák járadékigényeinek megállapítását, végül az utóbbiak számára nevelőintézetek létrehozását tekintette.

² 900/1917. ME. r.

³ KLEBENSBERG Kuno és TELEKI Pál modern szociálpolitikai elgondolásaikkal és nagyvonalú intézkedéseikkel akkor a magyar hadigondozás színvonalát nemzetközi viszonylatban is az első sorba emelték. Gróf TELEKI Pál volt az – aki az akkor még többé-kevésbé ismeretlen – modern szociálpolitikai elveket tette meg az Hadigondozó Hivatal munkájának alapjául és az erről szóló könyvében a későbbi hadigondozás számára is nélkülözhetetlen irányelveket állapított meg.

TELEKI

⁴ Ideértve a hadi szolgáltatásról szóló törvény alapján szolgálatra bevont egyéneket is. 1912/LXVIII. tc.

⁵ 3.300/1915. ME. r. ; 3.301/1915. ME. r. ; 43.000/1916. PM. r.

⁶ Az intézetek szervezetét, vezetését és igazgatását a miniszterelnöki rendeletek szabályozták. 3.301/1915. ME. r. ; 43.000/1916. PM. r.

⁷ A gyógyíthatatlan katonák számára a Budapesten, Óbudán a III. ker San Marco u. 66. szám alatt lévő „Irgalom háza”-ban menedékhelyet rendeztek be.

PETKO-SZANDTNER

⁸ Pozsonyi, kassai, sátoraljaújhelyi, aradi, debreceni, kolozsvári, budapesti állami művétag-műhelyek.

⁹ 3.546/1918. ME. r.

¹⁰ 1820/1917. ME. r.

¹¹ E rendelet szerint a hadirokkantnak adott ingatlan az illető halála esetére is biztosítva van a rokkant családja részére, amennyiben a tulajdonos a haditelek felől csak annyiban rendelkezik, hogy a leszármazottak között osztályt tehet, házastárs özvegyi ellátását biztosíthatja stb., de nem rokkant, ezen telket nem hagyhatja.

² 192/1917. ME. r.

¹² 3.658/1917. ME. r.

¹³ 900/1917. ME. r.

¹⁴ A kalocsai érsek a város közvetlen közelében nagy értékű ingatlant ajánlott fel alapítványként a rokkantak kereseti telepe és kertés házak építése céljaira. 120 kertés ház felépítését tervezték. Az építkezés 1917-ben indult meg. A öszirózsa forradalom kitöréséig 52 ház készült el. A kereseti telep is felépült.

¹⁵ Ilyen volt a győri „Rokkantak Kertvárosa Egyesület”. Ilyet építettek ki Esztergomban, Újpesten, Törökszemlőkőn, Fóton.

¹⁶ Egyrészt a kertés ház- és rokkanttelep lakói szívesebben foglalkoztak családjuk körében, saját otthonukban, saját műhelyükben, mint a gyártelepen, másrészt a rokkantakat foglalkoztató üzemek nem tudtak versenyképesé válni. Ezért az alapítvány jellegét megszüntetve átalakították részvénytársasággá.

¹⁷ Meg kell még említeni, hogy a magatehetetlen rokkantak vagy valamely katonai rokkantak házában való tényleges elhelyezésre, vagy pedig – ha ezt nem vették igénybe – nagyobb összegű rokkantházi nyugdíjra is igényt tarthattak Később a rokkantsági törvény arra is módot nyújtott, hogy a rokkantak gazdasági önállóságuk előmozdítása céljából nyugdíjuknak és sebesülési pótdíjuknak szükség esetén akár tíz évi összegét is megkaphassák kamatmentes előlegként, hogy azt csak 20 év alatt kelljen visszafizetniük.

119.000/1916. ME. r. ; 22.451/1916. ME. r.

¹⁸ 28.829/1918.PM. r.

¹⁹ Hadiözvegyek ellátását valamivel jobban, – bár nem teljesen kielégítően – biztosította volna az új katonai ellátási törvény amely csak terv maradt.

²⁰ 2.000/1917. ME. r.

²¹ 1915/XXII. tc. ; 2.072/1915. ME. r. ; 22.451/1916. ME. r.

²² 3.301/1915. ME. r.

²³ 900/1917. ME. r.

²⁴ 3.510/1918. ME. r.

²⁵ 3.301/1915. ME. r. ; 43.000/1916. PM. r.

²⁶ 900/1917. ME. r.

²⁷ Loc. cit.

²⁸ A vak katonákat rokkanttá nyilvánításuk alkalmával a katonai vezetés egyel magasabb rendfokozatba léptette elő, akiknek nem volt rangjuk a legalsóbb rendfokozatba nevezték ki.

²⁹ 1933/VII. tc.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések

MONOGRÁFIÁK

PETKO-SZANDTNER — PETKO-SZANDTNER Aladár: *A magyar hadigondozás: visszapillantás és tájékoztató*. Budapest, 1924, Pesti Nyomda.

TELEKI — TELEKI Pál: *Szociálpolitika és hadigondozás*. Budapest, 1918, Országos Hadigondozó Hivatal.

JOGSZABÁLYOK

- 1912/LXVIII. tc. — 1912/LXVIII. tc. a hadi szolgáltatásokról.
- 1915/XXII. tc. — 1915/XXII. tc. a közszolgálati alkalmazottak háborús segélyezése tárgyában.
- 1933/VII. tc. — 1933/VII. tc. a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátása tárgyában
- 2.072/1915. ME. r. — 2.072/1915. ME. r. az 1915. évi búza-, rozs-, kétszeres-, árpa- és zabtermésnek zár alá vételéről.
- 3.300/1915. ME. r. — 3.300/1915. ME. r. a csonkított és béna katonák orvosi utókezeléséről, mesterséges testrészekkel való ellátásáról és gyakorlati oktatásáról .
- 3.301/1915. ME. r. — 3.301/1915. ME. r. a rokkant katonákat gondozó szervezetről.
- 22.451/1916. BM. r. — 22.451/1916. BM. r. a rokkant katonáknak a községi (kör-) jegyzői irodákban segédmunkaerőkként alkalmazásáról.
- 43.000/1916. PM. r. — 43.000/1916. PM. r. a háború alatt, vagy annak következtében rokkanttá vált s a katonaságnál a legénység állományába tartozott magyar állampolgároknak, valamint a háború alatt, vagy annak következtében elesett, eltűnt vagy meghalt s a katonaságnál a legénység állományába tartozott magyar állampolgárok hátrahagyottainak segélyezése tekintetében a magyar és osztrák állampolgárok közötti viszonyokról.
- 119.000/1916. BM. r. — 119.000/1916. BM. r. a községi közigazgatási tanfolyamokra nézve a háború következtében szükségessé vált könnyítésekről .
- 900/1917. ME. r. — 900/1917. ME. r. a hadirokkantakat és családjaikat, továbbá a hadiárványokat és hadiözvegyeket gondozó szervezetről .
- 1.820/1917. ME. r. — 1.820/1917. ME. r. a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárványok megélhetésének elősegítésére szánt ingatlanokra vonatkozó magánjogi intézkedésekről.
- 2.000/1917. ME. r. — 2.000/1917. ME. r. a hadiárványok és hadirokkantak gyermekeinek közép- és felsőbb iskolai tanulmányok folytatására nyújtandó nevelési segítségéről.
- 2.192/1917. ME. r. — 2.192/1917. ME. r. az 1917. évi búza-, rozs-, kétszeres-, árpa- és zabtermésnek zár alá vételéről és igénybe vételéről.
- 3.658/1917. ME. r. — 3.658/1917. ME. r. a sertéshizlalás föltételeiről és a hizlalás engedélyezés körüli eljárásról..
- 3.510/1918. ME. r. — 3.510/1918. ME. r. hadigondozó népirodák felállítására tárgyában.
- 3.546/1918. ME. r. — 3.546/1918. ME. r. adományok és gyűjtések felhasználása és elszámolása tárgyában.
- 28.829/1918.PM. r. — 28.829/1918.PM. r. hadiözvegyek és hadiárványok korlátolt és korlátlan kimérési joga, árusítási, dohányárusítási engedélyek kiadása tárgyában.

Glosszárium

Hadipótlék

Az olyan legénységi személyek, akik az ellenség előtt történt sebesülés vagy egyébként hadiszolgálat teljesítés következtében szolgálatképtelenné váltak és állandó legénységi nyugdíjban vagy rokkantházi ellátásban részesültek, a legénységi nyugdíjhoz (rokkant házi ellátáshoz) hadipótlékot kapnak.

E pótlék összege azoknál, akiknek nyugdíját a fenti táblázat a) vagy b) fokozata szerint állapították meg, évi 120 K, akiknek nyugdíját a fenti táblázat c) vagy d) fokozata szerint állapították meg évi 60 K.

Pótjáraadék

Az olyan legénységi állományú rokkantaknak illetményeit (legénységi nyugdíját, sebesülési pótdíját és hadipótlékát) akik az egyévi önkéntesi kedvezményhez megkívánt teljes tudományos képzettséggel rendelkeztek és ennek alapján, mint az egyévi önkéntesi karpaszomány viselésére jogosult hadkötelesek kezeltettek, illetőleg, ha rokkantakká nem váltak, vagy el nem estek volna ilyen módon való kezeltetésüket érvényesíthették volna, pótdíjjal akként kell kiegészíteni, hogy azok katonai ellátási illetményei a pótdíjjal együtt azt az összeget tegyék ki, amely őket megillette volna, ha őket mint tiszt- vagy katonai tisztviselőjelölteket helyezték volna nyugállományba, vagyis legalább évi 800 K nyugdíjat és évi 200 K lakbérpótlékot kell részükre megállapítani és sebesülési pótdíjukat és hadipótlékukat is megfelelően fel kell emelni; abban az esetben pedig ha korábbi polgári foglalkozásuk folytatására legalább 76%-ban képtelenek, ellátásukat reászorultság esetén évi 3000 koronára, nőskönnél évi 4000 koronára ki kell egészíteni s ezenfelül gyermekeként még évi 400 K külön járadékot is kell részükre engedélyezni.

Azon legénységi állományú rokkantak illetményeit pedig (legénységi nyugdíját, sebesülési pótdíját és hadipótlékát), akik legalább a középiskola négy osztályát vagy ezzel egyenlőnek tekintendő iskolai osztályt elvégezték és ezenkívül a polgári életben vagy olyan állást foglaltak el, amely tisztviselői állásnak tekinthető, vagy valamely hosszabb gyakorlatot igénylő önálló vezetői állást töltöttek be vagy önálló mezőgazdasági ipari vagy kereskedelmi vállalatot vezettek, beigazolt rászorultság esetén pótdíjjal akként kell kiegészíteni, hogy azok katonai ellátási illetményei a pótdíjjal együtt azt az összeget tegyék ki, amely őket abban az esetben megillette volna, ha őket mint rangosztályba nem sorolt legalacsonyabb havi- díj fokozatú havidíjasokat helyezték volna nyugállományba, vagyis legalább évi 600 K nyugdíjat és évi 160 K lakbérpótlékot kell részükre megállapítani és sebesülési pótdíjukat és hadipótlékukat is fel kell emelni; abban az esetben pedig, ha korábbi polgári foglalkozásuk folytatására legalább 76 %-ban képtelenek, ellátásukat rászorultság esetén évi 2000 koronára, nőskönnél évi 2400 Koronára fel kell emelni s ezenfelül gyermekeként még évi 200 K külön járadékot kell részükre engedélyezni.

Sebesülési pótdíj

a, Ha a tartós szolgálatképtelenség a szolgálat teljesítése alatt vagy mégis azzal szoros kapcsolatban az illetőnek saját hibáján kívül sebesülés vagy súlyos sérülés (egészségromlás) folytán állott be és a b)-9) pontok szerint magasabb összeg nem jár. 120 K;

ha az illető az a, pontban megjelölt módon

b, egyik kezét vagy egyik lábát vagy mindkét kezét vagy mind- két lábát veszítette el, de a könyök- illetve térdízület használható állapotban maradt, e testrészek mindegyikéért 300 K;

c, egyik szemére megvakult 300 K;

d, egyik karját vagy egyik lábszárát, vagy mindkét karját vagy mindkét lábszárát veszítette el e testrészek mindegyikéért 400 K;

e, mindkét fülére teljesen megsüketült, vagy beszélnépeségét teljesen elvesztette vagy eddigi hivatásának gyakorlására tartósan teljesen képtelenné vált annak folytán, hogy egy vagy több a (b-9) pontokban külön fel nem sorolt egyéb olyan súlyos sérülést (egészségromlást) szenvedett, amelyet egy kar vagy lábszár elvesztésével egyenlőnek kell tekinteni, 400 K;

f, mindkét szemére megvakult vagy látóképessége annyira csökkent, hogy csak igen nagy tárgyakat tud közvetlen közelből felismerni illetve csak a világozást tudja a sötétségtől megkülönböztetni, 960 K ;

g, bénulás folytán teljesen tehetetlenné vált 1200 K.

A testrészek tartós hasznavehetetlenségét azok elvesztésével egyenlőnek kell tartani.

Ha ugyanannál a személynél a b)-f) pontokban felsorolt több eset fordul elő, akkor a kijáró sebesülési pótdíjakat összegezni kell, de ez az összeg évi 1200 koronát meg nem haladhat.

Mellékletek jegyzéke

<i>I. sz. melléklet</i>	
Utókezelő intézetek.....	130
<i>II. sz. melléklet</i>	
Rokkant iskolák.....	130
<i>III. sz. melléklet</i>	
Különleges kórházak.....	131
<i>IV. sz. melléklet</i>	
Hadirokkantak, hadiözvegyek, hadiárva munkaközvetítő irodái.....	131
<i>V. sz. melléklet</i>	
A hadirokkantak számára megállapított nyugdíj, sérülési pótdíj és hadi pótlékok.....	131
<i>VI. sz. melléklet</i>	
Országos Hadigondozó Hivatal árva intézetei.....	132
<i>VII. sz. melléklet</i>	
Intézetek ahová az országos Hadigondozó Hivatal hadiárvaikat utalhatott be.....	132
<i>VIII. sz. melléklet</i>	
Országos Hadigondozó Hivatal férőhelyei a Gyermekevédő Liga intézeteiben.....	132
<i>IX. sz. melléklet</i>	
A Hadigondozó Hivatal hadi- és lakbérsegélyei havonta kis- és nagyközsegekben.....	133

<i>X. sz. melléklet</i>		
A Hadigondozó Hivatal hadi- és lakbérsegélyei havonta rendezett ta-nácsú és törvényhatósági joggal felruházott városokban.		133
<i>XI. sz. melléklet</i>		
A Hadigondozó Hivatal hadi- és lakbérsegélyei havonta Budapest székesfővárosban, Fiumében, Pozsonyban és Zágrábban.		133
<i>XII. sz. melléklet</i>		
A hadigondozást felügyelő kormánybiztosok.		133
<i>XIII. sz. melléklet</i>		
A hadigondozást felügyelő erdélyi kormánybiztosok.		134
<i>XIV. sz. melléklet</i>		
A hadigondozó népirodák jegyzéke.		134
<i>XV. sz. melléklet</i>		
A hadigondozás területei.		136
<i>XVI. sz. melléklet</i>		
Az Országos Hadigondozó Hivatal felépítése és ügybeosztása.		136

I. sz. melléklet

Utókezelő Intézetek

Budapesti

Intézet neve	Kezelés jellege	Férőhely
Császárfürdő	fizioterápiás kezelést igénylők és rokkantiskolai tanulók részére	1296
Fejérvári úti utókezelő gyógyintézet	centrális és perifériás idegsérültek, belgyógyászati betegek, ortopédiai kezelésre várók, fej, szem, fül, állkapocs sérültek, felső végtagon csonkítottak részére	1400
Révész-utcai intézet	a perifériás idegsérültek sebészeti kezelésére és más sebészeti utókezelési esetekre	1200
Timót utcai intézet	A Hivatalhoz beutalt sérültek és rokkantak gyűjtőállomása és az amputált rokkantak kórháza	1500

Vidéki

Intézet helye	Kezelés jellege	Férőhely
Kassa	sebészeti, ortopéd- és mechanoterápiás utókezelést igénylők intézet és a rokkantiskola	880
Kolozsvár	intézet	150
Pozsony	intézet és a rokkantiskola	900
Sátoraljaújhely	intézet és a rokkantiskola	2 200

Forrás: 3.300/1915. ME. r. a csonkított és béna katonák orvosi utókezeléséről, mesterséges testrészekkel való ellátásáról és gyakorlatim oktatásáról. ; PETTKÓ-SZANDTNER Aladár: *A magyar hadigondozás. Visszapillantás és tájékoztató*. Budapest, 1921, Pesti Nyomda. 17–18. p.

II. sz. melléklet

Rokkantiskolák

Intézet helye	Kezelés jellege	Férőhely
Budapest	Vakok Intézete	242
Debrecen	gazdasági rokkantiskola	80
Debrecen	ipari rokkantiskola	91
Kalocsa	főleg faipari pályán levő rokkantak számára	500
Törökszentmiklós	mezőgazdasági irányú rokkantiskola	30
Vác	főleg bőripari pályán levő rokkantak számára	260
Bia	munkaterápiás célokra	80
Gíci	mezőgazdasági rokkantiskola	40

Forrás: 3.300/1915. ME. r. a csonkított és béna katonák orvosi utókezeléséről, mesterséges testrészekkel való ellátásáról és gyakorlatim oktatásáról. ; PETTKÓ-SZANDTNER Aladár: *A magyar hadigondozás. Visszapillantás és tájékoztató*. Budapest, 1921, Pesti Nyomda. 17–18. p.

Különleges kórházak

Kórház	Kórház jellege	Férőhely
Alsószombatfalva	tuberkolózisos betegek részére	635
Arad	sebészeti kezelésre várók részére	120
Besztercebánya	tuberkolózisos betegek részére	2400
Királyhelmec	tuberkolózisos betegek részére	50
Munkács	tuberkolózisos betegek részére	2400
Rózsahegy	szív- és idegbetegek részére	2200
Tarcsafürdő	szív- és idegbetegek részére	150
Tokaj	tuberkolózisos betegek részére	80

Forrás: 3.300/1915. ME. r. a csonkított és béna katonák orvosi utókezeléséről, mesterséges testrészekkel való ellátásáról és gyakorlatim oktatásáról. ; PETTKÓ-SZANDTNER Aladár: *A magyar hadigondozás. Visszapillantás és tájékoztató.* Budapest, 1921, Pesti Nyomda. 17–18. p.

A hadirokkantak, hadiözvegyek, hadiárva munkaközvetítő irodái

Bp. OHGH központ (Falk Miksa-utca)	Bp. Timót utcai intézet szociális iskolája
Bp. Császárfürdői intézet	Bp. Munkácsy úti utókezelő-intézet
Bp. Márvány utcai utókezelő-intézet	Bp. Vakok Intézete
Pozsonyi Intézet	Hadirokkantak munközvetítője Győr
Kassai Intézet	Hadirokkantak munközvetítője Nagyvárad
Kolozsvári Intézet	Hadirokkantak munközvetítője Pécsi
Sátoraljaújhelyi intézete	Hadirokkantak munközvetítője Sopron
Besztercebányai különleges kórháza	Hadirokkantak munközvetítője Temesvár
Rózsahegy különleges kórháza	Népsegítő Iroda Zólyom
Debreceni rokkantiskola	Debrecen városi Népiroda
Kalocsai rokkantiskola	Polgármesteri Hivatal Kecskemét
Munkaközvetítő Hivatal Szeged	Polgármesteri Hivatal Miskolc
Hadirokkantak munközvetítője Arad	Polgári Menházegyesület Versec

Forrás: 3.300/1915. ME. r. a csonkított és béna katonák orvosi utókezeléséről, mesterséges testrészekkel való ellátásáról és gyakorlatim oktatásáról. ; PETTKÓ-SZANDTNER Aladár: *A magyar hadigondozás. Visszapillantás és tájékoztató.* Budapest, 1921, Pesti Nyomda. 17–18. p.

A hadirokkantak számára megállapított nyugdíj, sebesülési pótdíj, hadipótlékok

Nyugdíj, ha a rokkant az eddigi polgári hivatására és minden más rendszeres keresetre teljesen képtelen

Ténylegesen eltöltött 10 szolgálati minden további szolgálati évre			Minden további szolgálati évre ténylegesen eltöltött 30. szolgálati évig		
Örm.	Szkv., tiz.	Örv., honv.	Örm.	Szkv., tiz.	Örv., honv.
432	396	360	21,60	19,80	18,00

Ha valamely rendszeres keresetre képes de az eddigi polgári hivatás gyakorlására való képessége a valósággal eltöltött 10 szolgálati évig terjedő szolgálati időre

	Örmester	Szakaszv., tiz.	Örv., honv.
76-100%-ig csökkent	288	264	240
51-75%-ig csökkent	216	198	180
20-50%-ig csökkent	144	132	120

Minden további szolgálati évre a valósággal eltöltött 30 szolgálati évig

	Örmester	Szakaszv., tiz.	Örv., honv.
76-100%-ig csökkent	14,40	13,20	12,00
51-75%-ig csökkent	10,80	9,90	9,00
20-50%-ig csökkent	7,20	6,60	6,00

Forrás: 119.000/1916. BM. r. a községi közigazgatási tanfolyamokra nézve a háború következtében szükségessé vált könnyítésekről. ; 22.451/1916. BM. r. a rokkant katonáknak a községi (kör-) jegyzői irodákban segédmunkaerőként alkalmazásáról.

VI. sz. melléklet

Országos Hadigondozó Hivatal árva intézetei

	Intézet megnevezése	Helye	Férőhely
1.	árva telep hadiárvak ipari irányú képzésére	Nagysomkut	150 fő
2.	árva telep hadiárvak kertészeti képzésére	Ikervár	100 fő
3.	hadiárvaház és Népinternátus	Brassó	100 fő

Forrás: PETTKÓ -SZANDTNER ALADÁR: *A magyar állami hadigondozás 10 éve 1919-1929.* Budapest, 1939, Légrádi Nyomda. 88–93. p.

VII. sz. melléklet

Intézetek ahová az Országos Hadigondozó Hivatal hadiárvakat utalhatott be

	Intézet megnevezése	Helye	Férőhely
1.	Klotild-Szeretetház Fiúnevelő Intézete	Budapest	15 fő
2.	Nyomorék Gyermekek Országos Otthona	Budapest	30 fő
3.	Római Kath. Terézia-Árvaház	Nagyszeben	50 fő
4.	Pestallozzi-Otthon	Erzsébetfalva	30 fő
5.	Szt. József Otthon	Pestszentlőrinc	20 fő
6.	Szt. Lőrinc Otthon	Pestszentlőrinc	
7.	Mária Valéria Leány-Árvaház	Kolozsvár	10 fő
8.	Protestáns Országos Árvaegylet	Budapest	30 fő
9.	Margitligeti-Kert és Háztart. Hadiárva Intézet		60 fő
10.	Közp. Textilipari rt. Kertészet Szakiskola	Bp. Pasarét	15 fő
11.	Balatonszabadi Szanatórium	Balatonszabadi	100 fő
12.	Izraelita Siketnéma Országos Intézet	Budapest	20 fő
13.	Besztercebányai Internátus	Besztercebánya	50 fő
14.	Zita-Árvaház	Jegenyefürdő	80 fő
15.	Fehéregyházai Intézet	Fehéregyháza	200 fő
16.	Kath. Háziasszonyok Leányárvaháza	Arad	120 fő
17.	Kath. Háziasszonyok Leányárvaháza	Lippa	
18.	Kath. Háziasszonyok Leányárvaháza	Székesfehérvár	
19.	Kath. Háziasszonyok Leányárvaháza	Budapest	
20.	Néhai Ulimann Ferenc-Intézet	Köbölkút	40 fő
21.	Szentkereszthy-féle Intézet	Árkosliget	24 fő
22.	Lövőház-utcai Árvaház	Budapest	120 fő
23.	Bp. Szfv. Tüdőbetegek Erdei Üdülőtelepe	Rákoskeresztúr	40 fő
24.	Bp. Szfv. kezelésében lévő József Fiú árvaház	Budapest	100 fő
25.	Bp. Szfv. kezelésében lévő Községi Szeretetház	Budapest	
26.	Bp. Szfv. kezelésében lévő ErzsébetLeányárvaház	Budapest	
27.	OGYE és Fröbel-Egyesület Leány Otthona	Bp. Bajza-utca	10 fő
28.	Gyóni Első Hadiárvaház	Gyón	20 fő
29.	Háromszék vármegyei Fiúárvaház	Kézdivásárhely	30 fő
30.	Gyergyói Zita-Árvaház		25 fő

Forrás: PETTKÓ -SZANDTNER ALADÁR: *A magyar állami hadigondozás 10 éve 1919-1929.* Budapest, 1939, Légrádi Nyomda. 88–93. p.

VIII. sz. melléklet

Országos Hadigondozó Hivatal férőhelyei a Gyermekvédő Liga Intézeteiben

Ezekbe az intézetekbe a Hivatal Gyermekvédő Liga útján összesen 1600 árvt utalhatott be.

	Intézet megnevezése	Helye		Intézet megnevezése	Helye
1.	Gr. Eszterházy-intézet	Pápa	16.	Szeretetház	Dunaalmás
2.	Hadiárvaház	Rákoskeresztúr	17.	Üdülőtelep	Visegrád
3.	Hadiárvaház	Pápateszér	18.	Hadiárvaház	Gyón
4.	Erzsébet-szeretetház	Makó	19.	Siketnémák Intézete	Ungvár
5.	Balog Dénes-intézet	Devecser	20.	Özv. Schwarzné fiúint.	Zalaszentmihály
6.	Orsz. Izr. Patronage-Egyesület	Budapest	21.	Felhős Ferencné fiú-intézete	Tokaj
7.	Hungária Csecsemő-Otthon	Budapest	22.	Tanonc-Otthon	Marosvásárhely
8.	Szikosi Aladár Intézet	Budapest	23.	Karmeliták	Erzsébetfalva
9.	Vay-Árvaház	Budapest	24.	Masek Jánosné fiú-intézete	Temesvár
10.	Tanonc-Otthon	Budapest	25.		Nagytétény
11.	Hadiárvaház	Dunaalmás	26.	Karmeliták	Pestszentlőrinc
12.	Gróf Haller-árvaház	Budapest	27.	Krynák György fiúint.	Szolyva
13.	Hadiárvaház	Pápa	28.	Tanonc Otthon	Kolozsvár
14.	Karmeliták	Gyón	29.	Szeretetház	Ecsed5
15.	Erzsébet-Árvaház	Kézdivásárhely	30.	Karmeliták	Újpest

Forrás: PETTKÓ -SZANDTNER ALADÁR: *A magyar állami hadigondozás 10 éve 1919-1929.* Budapest, 1939, Légrádi Nyomda. 88–93. p.

A Hadigondozó Hivatal hadi és lakbérsegélyei havonta

Kis- és nagyközségeekben

Családtag	Hadisegély	Lakbérsegély
Egy családtag részére	36 K	10 K
Kettő családtag részére	60 K	
Három családtag részére	80 K	
Négy családtag részére	100 K	15 K
Öt családtag részére	115 K	
Hat családtag részére	130 K	
Hét családtag részére	145 K	20 K
Nyolc családtag részére	160 K	
Kilenc családtag részére	175 K	
Tíz családtag részére	190 K	25 K
Tíznel több családtag részére	200 K	

Forrás: 2.000/1917. ME. r. a hadiárvának és hadirokkantak gyermekeinek középfokú és felsőbb iskolai tanulmányok folytatására nyújtandó nevelési segítségről.

Rendezett tanácsú és törvényhatósági joggal felruházott városokban

Családtag	Hadisegély	Lakbérsegély
Egy (az első) családtag részére	42 K	20 K
Kettő családtag részére	71 K	
Három családtag részére	95 K	
Négy családtag részére	118 K	30 K
Öt családtag részére	135 K	
Hat családtag részére	150 K	
Hét családtag részére	165 K	40 K
Nyolc családtag részére	180 K	
Kilenc családtag részére	195 K	
Tíz családtag részére	210 K	50 K
Tíznel több családtag részére	220 K	

Forrás: 2.000/1917. ME. r. a hadiárvának és hadirokkantak gyermekeinek középfokú és felsőbb iskolai tanulmányok folytatására nyújtandó nevelési segítségről.

Budapest székesfővárosban, Fiumében, Pozsonyban és Zágrábban

Családtag	Hadisegély	Lakbérsegély
Egy (az első) családtag részére	48 K	35 K
Kettő családtag részére	82 K	
Három családtag részére	110 K	
Négy családtag részére	136 K	60 K
Öt családtag részére	155 K	
Hat családtag részére	170 K	
Hét családtag részére	185 K	75 K
Nyolc családtag részére	200 K	
Kilenc családtag részére	215 K	
Tíz családtag részére	230 K	90 K
Tíznel több családtag részére	240 K	

Forrás: 2.000/1917. ME. r. a hadiárvának és hadirokkantak gyermekeinek középfokú és felsőbb iskolai tanulmányok folytatására nyújtandó nevelési segítségről.

A Hadigondozást felügyelő Kormánybiztosok

Név	Székhely
KÜRTHY István	Kolta (Komárom vm.)
KÁLLAY Ubul	Budapest, Váci u. 57.
Br. SZENTKERESZTHY Béla	Budapest, VI. Szekfü u..3.
Dr. PRESZLY Elemér	Vác
MEDVE Zoltán	Kölcse (Szatmár vm.)

Forrás: PETTKÓ -SZANDTNER ALADÁR: *A magyar hadigondozás. Visszapillantás és tájékoztató.* Budapest, 1921, Pesti Nyomda. 17–18. p.

A Hadigondozást felügyelő Erdélyi kormánybiztosok

Név	Székhely	Működési terület
Gróf BÉLDI Kálmán	Zsibó	Szilágy, Beszterce-Naszód és Szolnok-Doboka vm.
Dr. GYÁRFÁS Elemér	Dicsőszentmárton	Kis- és Nagyküküllő, Szeben, Udvarhely, Fogaras vm.
Dr. BIRÓ Balázs	Kolozsvár	Kolozs, Torda-Aranyos, Hunyad, Alsó-Fehér vm. Kolozsvár thjf. város
Gróf TELEKI Domokos	Gernyeszeg	Csík, Maros-Torda, Brassó, Háromszék vm., Marosvásárhely thjf. város

Forrás: PETTKÓ -SZANDTNER ALADÁR: *A magyar hadigondozás. Visszapillantás és tájékoztató.* Budapest, 1921, Pesti Nyomda. 17–18. p.

Hadigondozó népirodák jegyzéke

Hadigondozó népiroda	Székhelye	Vezetője
Arad vármegyei népiroda	Arad	dr.KELLER Lajos vm.tb. főjegyző.
Arad városi népiroda	Arad	
Arvavármegyei hg. népiroda	Alsó-Kubin	DIVÉKY István vm. árv. elnök
Baranya vármegyei és Pécs városi	Pécs, Városház	
Bács vármegyei és Zmbor városi	Zombor	
Beregszászi hg. népiroda	Beregszász	BALÁJTHY Mór ny. főszolgabíró
Beszterce-Naszód vm-i	Beszterce	dr. HAJNAL Gézné t. főor. neje.
Békéscsabai hg. népiroda	Békéscsaba	
Békés vármegyei népiroda	Gyula	ANTALÓCZY Nándor főlevéltáros
Bihar vármegyei hg. népiroda	Nagyvárad	VERNER Kálmán árv. elnök.
Borsod vármegyei és Miskolc városi	Miskolc	BULYOVSZKY Gusztáv ny. kir. főügy.
Budafoki hg. népiroda	Budafok	MIHALIK József p. isk. igazgató
Budapest közp. hg. népiroda	Budapest, Falk Miksa u.	dr. SPETT Ferenc ügyvéd.
Cinkotai hg. Népiroda	Cinkota	AIGNER Ferenc nyug. pu. tanácsos
Csanád vármegyei népiroda	Makó	VERTÁN Endre II. főjegyző
Csáktornyai hg. népiroda	Csáktornya	POLESINSZKY Emil tanító
Csík vármegyei hg. Népiroda	Csíksereda	HAJNAL Ignác v. orsz. képv.
Csongrád vármegyei népiroda	Szentes	dr. KÖVÉR Imre árv. ülnök.
Ceglédi népiroda	Ceglég	RIES Ferenc főgimn. igazgató
Debrecen városi népiroda	Debrecen	
Dombóvári népiroda	Dombóvár	
Dunaszécsényi népiroda	Dunaszécsény	
Esztergom vm-i népiroda	Esztergom	KÖRNYEI Imre ny. jbíró
Érseltujvári népiroda	Érsékujvár	DOPCSÁNYI István. fszb.
Fejér vármegyei és székesfehérvári	Székesfehérvár	SZEPESI Géza ny. tanár
Felsővíssói hg. népiroda	Felsővíssó	HUSOVSKY Péter földbirtokos
Galántai hg. népiroda	Galánta	
Gyergyószentmiklósi népiroda	Gyergyószentmiklós	TODOR Antal ny. vezértanító
Győr városi népiroda	Győr	dr. KOLLER Jenő. városi jegyző
Győr vármegyei népiroda	Győr	ANGYAL Emil árv. elnök
Hajdu vármegyei hg. népiroda	Debrecen	
Hajduböszörmény népiroda	Hajduböszörmény	BEKÓCZY Endre vallásnár
Halmi hg. népiroda	Halmi	SZENTPÁLI István ny. alispán
Heves vármegyei hg. népiroda	Eger	LIPTHAY Endre ny. táblabíró
Hódmezővásárhelyi népiroda	Hódmezővásárhely	ABRAHÁM Gerő tanár
Hont vármegyei népiroda	Ipolyság	HÉDERVÁRY Lajos árv. eln
Huszt hg. népiroda	Huszt	TAKÁCS Károly rk. lelkész
Jász-Nagy-Kun-Szolnok vm-i	Szolnok	MOCSÁRY Géza ny. árv. ülnök
Kassa városi hg. népiroda	Kassa	dr. RHÉDEKY István. ügyv.
Kecskeméti népiroda	Kecskemét	elnök: SÁNDOR Istvánné, igazgató: BALÁSFALVI KISS Ferenc. ny. táblabíró
Keszthelyi hg. népiroda	Keszthely	
Kiskunfélegyházi népiroda	Kiskunfélegyháza	
Kisküküllő vármegyei népiroda	Dicsőszentmárton	FÖLDES Zoltán tanító
Kispesti hg. népiroda	Kispest	PETESEK Ferenc magánzó
Komárom vármegyei és városi iroda	Komárom	IGÓ Endre ny. adótáros
Kolozs vármegyei és városi iroda	Kolozsvár	TELAGA Lőrinc
Korponai hg. népiroda	Korpona	TURNAY Sándor nyug. jbir. Tisztv.
Krassó-Szörény vm-i iroda	Lugos	dr. SCHOPF Kálmán
Liptó vm-i hg. népiroda	Liptószentmiklós	dr. SZEGŐ Károly vm. t. főügyész
Losonci hg. népiroda	Losonc	
Maros-Torda vm-i és Marosvásárhelyi	Marosvásárhely	GÁSPÁR József ny. földm. iskolai igazgató

Máramrosi hg. népiroda	Máramrossziget	dr. BÁTHORY Lajos ügyvéd
Moson vm-i népiroda	Magyaróvár	MENTZEI Géza ny. árv. elnök
Munkácsi hg. népiroda	Munkács	dr. TÁRCZY Károly főgymn. tanár
Nagybányai hg. népiroda	Nagybánya	STOLL Tibor t. ügyész
Nagykikindai népiroda	Nagykikinda	POPOVICS Armand v. ny. jegyző.
Nagykárolyi hg. népiroda	Nagykároly	BORNEMISSZA Géza ny. árv. elnök
Nagykanizsai hg. népiroda	Nagykanizsa	SZALAY Sándor igazgató
Nagyszombati hg. népiroda	Nagyszombat	HERGOLL Adolf ny. isk.igazgató
Nagytapolcsányi népiroda	Nagytapolcsány	KLACSKÓ Győző p. isk. igazgató
Nagyváradai hg. népiroda	Nagyvárad	dr. ISTVÁNFFY István árv. elnök
Nógrád vármegyei hg. népiroda	Balassagyarmat	dr. HERMAN Károly, ny. árv. ülnök
Nyitra vármegyei népiroda	Nyitra	MÉREY Tibor ügyvéd
Oravicabányai népiroda	Oravicabánya	FITZ Pál közjegyző
Orsovai népiroda	Orsova	dr. SEEMAYER Károly ügyvéd
Ökörmezői hg. népiroda	Ökörmező	dr. ILLÉS Samu ügyvéd
Pancsovai népiroda	Pancsova	dr. HÓDY Antal árv. ülnök
Pápai népiroda	Pápa	dr. MARTONFALVAY Elek ügyv.
Pozsony vármegyei hg. népiroda	Pozsony	
Pozsony városi népiroda	Pozsony	ALTDORFER Lipót ny. irodafőtiszt
Pöstyényi hg. népiroda	Pöstyén	LELLEY János tkp. igazg
Privigyeyi népiroda	Privigye	POHÁNY Antal tanító
Puchói hg. népiroda	Puchó	NÁTHÁN József ny. körjegyző
Rákoskeresztúri hg. népiroda	Rákoskeresztúr	RUDLE Lajos, nyug. tisztviselő
Rózsahegyi hg. népiroda	Rózsahegy	VÁRADY József vár. T. ügyész
Sáros vármegyei népiroda	Eperjes	dr. DESSEWFFY István tb. vm. főjegyző
Selmecbányai hg. népiroda	Selmecbánya	VEÖREŐS Ferenc v. tb. főjegyző
Somogy vármegyei népiroda	Kaposvár	TAKÁCS Kristóf ny. főjegyző
Sopron vármegyei és városi népiroda	Sopron	dr. ZERGÉNYI Jenő vár. főügyész
Szabadkai népiroda	Szabadka	JANIGA János orsz. gyűl. képviselő
Szabolcs vármegyei népiroda	Nyíregyháza	MRÁZ János ny. táblabíró
Szegedi népiroda	Szeged	dr. PÁLFFY József árv. elnök
Szenicei népiroda	Szenice	
Szatmárnémeti I. (a városra)	Szatmárnémeti	dr. PRIKLER Ernő tan.
Szatmárnémeti II. (négy járásra)	Szatmárnémeti	DEMKÓ Sándor
Szepes vm-i hg. népiroda	Lőcse	UJFALUSSY Brunó főjegyző
Szinérváljai hg. népiroda	Szinérválja	Dr. SOMLYÓ Lajos ügyvéd
Szilágy m-i hg. népiroda	Zilah	BALOGH Győző ny. táblabíró
Szolnok-Doboka vm-i népiroda	Dés	Dr. SCHILLING Dezső h. közjegyző
Tatai hg. népiroda	Tata	MAJOR László magánzó
Tapolcai hg. népiroda	Tapolca	
Torontál vármegyei hg. népiroda	Nagybecskerek	
Trencsé vármegyei hg. népiroda	Trencsén	DOMANICZKY László ny. főszolgabíró
Tolna vármegyei hg. népiroda	Szekszárd	BÁJÓ János árvaszéki ülnök
Turóc vármegyei hg. népiroda	Turócszentmárton	HOMÉNY Sándor járási számvivő
Ugocsa vármegyei hg. népiroda	Nagyszőlős	TÓTH Jenő. árv. elnök
Ujvidéki hg. népiroda	Ujvidék	
Ungvári hg. népiroda	Ungvár	HÁM Dénes irodatiszt
Ujpesti hg. népiroda	Ujpest	Dr. HILSCHER Rezső v. tanácsjegyző
Vas vármegyei hg. népiroda	Szombathely	JÁNOSSY Gábor árv. h. elnök
Váci hg. népiroda	Vác	TESZÁK Gyula posta-távirdafőfelügy
Verseci hg. népiroda	Versec	TIBA András ref. lelkész
Veszprém vármegyei hg. népiroda	Veszprém	MEZRICZKY Károly ny. táblabíró
Zala vm-i hg. népiroda	Zalaegerszeg	TASSY Lajos ny. főszolgabíró
Zentai hg. népiroda	Zenta	BAKODY Márton ny. igazgató
Zemplén vármegyei hg. népiroda	Sátoraljaújhely	DEBRŐ Mihály p. tanácsos
Zólyom vármegyei hg. népiroda	Besztercebánya	Dr. WLADÁR Gyula v. árv. elnök
Zsolnai hg. népiroda	Zsolna	

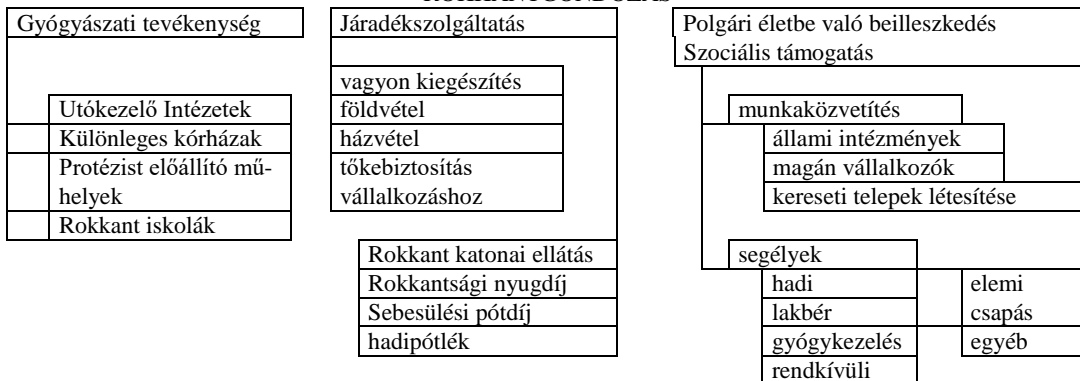
Forrás: 3.510/1918. ME. r. hadigondozó népirodák szervezéséről és a hadigondozó kormánybiztosok hatáskörének megállapításáról.

A hadigondozás területei

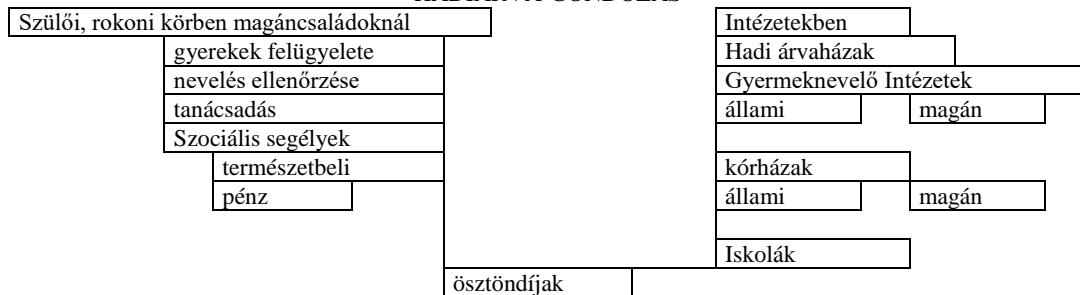
Forrás: 1933/VII. tc. a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátása tárgyában.

ROKKANTGONDOZÁS

Forrás: 1933/VII. tc. a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátása tárgyában.

HADIÁRVA-GONDOZÁS

Forrás: 1933/VII. tc. a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátása tárgyában.

Az Országos Hadigondozó Hivatal felépítése és ügybeosztása

I. ELNÖKI OSZTÁLY

Osztályvezető: Dr. PETRI Pál miniszteri osztálytanácsos

1. A központi és a külső szolgálatot teljesítő személyzet ügyei
2. A kormánybiztosságok szervezési és a kormánybiztosok személyi és hivatalos ügyei
3. Az OHGH. központjának háztartási ügyei
4. A hivatal működésére vonatkozó évi jelentések készítése
5. Minisztertanácsi ügyek előkészítése, költségvetés összefoglalása és indokolása, valamint beterjesztése
6. A Hadigondozó Tanács szervezeti ügyei
7. A segédhivatalok feletti felügyelet
8. Rezervált ügyek
9. Sajtóközlemények
10. Szakkönyvtár létesítése
11. Külföldi forrásmunkák feldolgozása és ismertetése
12. Tuberkulózis elleni védekezés

II. ÁLTALÁNOS FELÜGYELETI OSZTÁLY

Osztályvezető: SÁRKÁNY Ferenc miniszteri osztálytanácsos

Osztályvezető h.: BÁRÓ RADVÁNSZKY Albert.

1. Összeírás elrendelése, a beérkezett összeírási adatok törvényhatóságok szerinti és országos feldolgozása és ezek alapján országos statisztika készítése és nyilvántartása:
a) a rokkantokról
b) a hadiárva és özvegyekről
c) az alapokról, alapítványokról és gyűjtésekről
d) a jótékony egyletekről és intézményekről
2. A feldolgozás eredményeinek közlése a kormánybiztosokkal, valamint a Hivatal érdekelt ügyosztályaival.
3. Legfelsőbb felügyelet a törvényhatósági hadigondozó bizottságok és a hadigondozó irodák felett a kormánybiztosok jelentései alapján
4. A hadigondozó irodák ellen érkezett panaszok
5. A hadigondozó irodák jelentései és kérelmei a működésükben felmerült akadályok elhárítása iránt
6. Statisztikai, éves jelentések, kimutatások a hadigondozószervek működéséről
7. Intézetekről nyilvántartások kimutatások jelentések bekérése és feldolgozása

III. JOGI OSZTÁLY.

Osztályvezető: Dr. MARSCHALKO János kúriai bíró.

Osztályvezetőh. Dr. LOVRICH Gyula ügyvéd.

1. Az Országos Hadigondozó Hivatal központi és helyi szervei hatáskörének, szervezetének, ügyvitelének és egyéb szabályzatainak kidolgozása
2. Törvényjavaslatok, rendeletek és minisztertanácsi előterjesztések előkészítése és tárgyalása az érdekelt ügyosztályokkal és hatóságokkal
3. Szerződéses, intézeti szabályzatok felülvizsgálása
4. Jogi vélemények és értelmezések (alapítványok jóváhagyása)
5. Jelzalogos kölcsönökre vonatkozó okiratok szerkesztése és telekkönyvi bejegyzések, Haditelek
6. Közbenjárás az anyagi ellátás biztosítása végett
7. Törvényesítés, örökbe fogadás
8. Munkabér, kártérítési igények érvényesítése
9. Munkabérszerződések kötése, illetve ellenőrzése
10. Örökösödési igények
11. Útlevel, iparendély. iparigazolvány szerzése
12. Vagyontalan hadigondozottak jogvédelmének szervezése és irányítása
13. Gondozottak elleni bűncselekményeknél a bünvádi eljárást kezdeményező lépések. (Gyermekkinzás, koldulásra kényszerítés, leánykereskedés, kerítés. stb.)
14. Züllésnek indult árvaik érdekében érintkezés a felügyeleti hatóságokkal és a fiatalkorúak bírójával
15. Elvi szabályok és döntések gyűjtése és feldolgozása

IV. ROKKANTGONDOZÓ OSZTÁLY

Osztályvezető: PETTKÓ -SZANDTNER Aladár kir. főügyész helyettes

Osztályvezetőh. Dr. BEÉ Oszkár legfelsőbb állami számvevőszéki titkár

1. Rokkantintézetek, műhelyek, iskolák, utókezelők létesítése
2. Ezek igazgatása és felügyelete
3. A Hadigondozó Hivatal intézményei átmenő rokkantak törzskönyvezése, osztályozása, orvosi utókezelés, mesterséges testrésszel való ellátás gyakorlati kiképzés végett, beutalás
4. Szabadságolás, illetve végelbocsátás iránti intézkedés
5. Rokkantanfolyamok szervezése és nyilvántartása
6. Rokkantak Ipari és mezőgazdasági munkaoktatásának irányítása
7. Mesterséges testrészkészítés ügyei
8. Protézisek kiutalásának engedélyezése

V. HADIÁRVA, HADIÖZVEGY ÉS HADIROKKANT GYERMEKEIT GONDOZÓ OSZTÁLY

Főnök: Dr. KUN Béla államtitkár alelnök

Osztályvezető: Dr. KISS Dezső miniszteri titkár.

1. Anya- és csecsemővédelem
2. Hadiárva vagy hadirokkantak gyermekeinek elhelyezése, lehetőleg az anyánál vagy rokonoknál. Ezek egészségügyi, erkölcsi és iskolai nevelésének, valamint munkaoktatásának irányítása és ellenőrzése
3. Az intézeti elhelyezésre vagy nevelésre szorulóknak részére árvaházak, otthonok, szanatóriumok stb. létesítése
4. Ilyen intézmények anyagi támogatása és működésük ellenőrzése
5. Megfigyelőtelepek és átmeneti menhelyek szervezése
6. Napközi otthonok szaporítása, szünidei gyermektelepek szervezése
7. Magasabb iskolai képzésre alkalmas hadiárva és időleges hadiárva tekintendő hadirokkantak gyermekei részére nevelési segélyek adományozása
8. Ipari vagy mezőgazdasági szakoktatás szükséges esetben az elhelyezés vagy iskoláztatás*
9. A hadiözvegyek és felsegedült gyermekeinek önálló keresetre képesítése

10. A hadiözvegyek anyagi helyzetének tisztázása, Üzletvétel, üzleteladás, szülőföldre vagy vidékre költözés megkönnyítése*
11. A hadi özvegy törvényes ellátási igényének biztosítása és szükség esetében kiegészítése szociális járadékkal *
12. Gondoskodás a hadi özvegyek szükséges orvosi kezeléséről, üdüléséről, esetleg elhelyezéséről tüdőbeteg- és egyéb szakintézetekben
13. A hadiárva és özvegyek pályaválasztásának szakszerű irányítása *
14. Munkalehetőségek teremtése a szabad gazdasági életben el nem helyezhető hátrahagyottak érdekében. (Hatósági közös műhelyek, foglalkoztató központok)*
15. Kiházasítási vagy önállósodási segélyek
16. Hadiárva, hadi özvegyek és hadirokkantak gyermekei gondozására vonatkozó egyesületek, alapok, intézetek szabályzatára (ügyrend, házirend) alapítványok elfogadására és gyűjtések engedélyezésére véleménynyilvánítások

* a 8. 10.. 11. 13. és 14. pontokat érintő ügyekben a VI. illetve a VI./a VI/b ügyosztállyal egyetértve kellett eljárni és határozni

VI. GAZDASÁGPOLITIKAI OSZTÁLY

Osztályvezető: Gróf TELEKI Pál elnök   Ov. h.: FISCHER Elemér kir. iparfelügyelő

1. Pályaválasztási tanácsadás és felvilágosítás
2. Szociális irodák szervezése a Hivatal intézeteiben és ezek ellenőrzése
3. Egyes élethivatások népszerűsítése
4. Munkaközvetítés szervezése és ellenőrzése
5. Közvetítés az állami, törvényhatósági stb. munkaközvetítőkhöz
6. Gondozottak illetményeinek járadékosítása
7. Biztosítási ügyek
8. Eljárás a hatóságoknál közmunkákban és közszállításokban való részvétel végett.
9. Rokkant tanácsadók kinevezése
10. Házasságközvetítés szervezése

VI/A. IPARI ALOSZTÁLY

Osztályvezető: FISCHER Elemér kir. iparfelügyelő.

1. Ipari foglalkoztató műhelyek
2. Ipari berendezések szerzése, adományozása, ajándékozásának közvetítése
3. Műhelysegélyek adományozása
4. Rokkantak, árva és özvegyek ipari oktatásának véleményezése
5. Ipari telepek, árvatelepek, tanonciskolák és otthonok létesítése kereskedelmi és ipari üzemekben
6. Különálló tanonciskolák és tanoncotthonok szervezése
7. Hadiözvegyeknek és serdült leányoknak munkához juttatása (konfekcióstelepek)
8. Otthoni munkát szervező és értékesítő intézmények (szövetkezetek) létesítése
9. Üzleti tőke és hitelszerzés
10. Egyéb önállósítási segélyek
11. Munkaszerződések

VI/B. MEZŐGAZDASÁGI ALOSZTÁLY

Osztályvezető: BAROSS Gábor miniszteri titkár

1. Telepítés, bérletek, kereseti telepek
2. Ingatlanok tehermentesítése, feljavítása, kiegészítése (vagyon és birtokrendezés)
3. Mezőgazdasági foglalkoztató telepek.
4. Érintkezés a telepítés állami szerveivel
5. Jelzálogos és egyéb hitelszerzés, termények értékesítése
6. Élő és holt leltárszerzés és közvetítés
7. Mezőgazdasági tanonciskolák, otthonok, árvatelepek létesítése mezőgazdasági (kertészeti, szőlészeti) telepek keretében.
8. Árvagondozó- és képzőintézmények létesítése, mezőgazdasági vállalatoknál
9. Otthoni munkát szervező és értékesítő intézmények (szövetkezetek) létesítése
10. Munkaszerződések

VII. GAZDASÁGI OSZTÁLY

Osztályvezető: KROLOPP Alfréd gazdasági akadémiai igazgató

1. Intézetek háztartási és gazdasági szükségletének beszerzése, felszerelése, ipari cikkek élelmezési cikkek és anyagok beszerzése.
2. Fuvarozási és szállítási ügyek
3. Központi gőzmosoda ügyei
4. Központi mézársszék, hűtőtelep és húsfeldolgozó ügyei
5. Gazdasági osztály pénz- és anyagszámadásának vezetése
6. Intézetek gazdasági ügyvitelének irányítása, felügyelete és ellenőrzése
7. Vélemények gazdasági kérdésekben
8. Központi és külső tisztviselők beszerzési csoportja
9. Intézetek és tisztviselők gyógyszer- és kötszerszükségleteinek beszerzése és a központi gyógyszerár felügyelete és ellenőrzése

VIII. SEGÉLYEZÉSI OSZTÁLY

Osztályvezető: ÁGNER László képviselőházi oszt. tanácsos

Osztályvezetőh Dr. MÁRKI-ZAY Lajos képv. S.titkár.

1. Segélyezési ügyekben javaslatok készítése a Hadsegélyző Szakosztályok részére
2. Intézmények, egyletek segélyezése a jövedelemadó terhére
3. Erdélyi rekonstrukciós kamatmentes kölcsönök
4. Felvidéken folyósított kamatmentes kölcsönök lebonyolítása
5. Társadalmi segélyek a jövedelemadóból
6. Hadsegélyezési ügyek revíziója (Kereskedelmi kamarák, ügyvédek, díjnokok, tanítók)
7. Gyorssegélyek
8. Államsegélyben vagy ellátásban nem részesíthető elesett vagy elhalt katonák hátrahagyottjainak alapja (bélyeg-alap) terhére történendő segélyezés
9. Főispán útján hadisegélypótlás
10. Eljárás államsegély ügyeiben

IX. PÉNZÜGYI OSZTÁLY

Vezető: D. GOGOLÁK Károly miniszteri titkár

Helyettes: Dr. NÉMETH Nándor számellenőr

1. Egyletek segítő akciójának irányítása és ellenőrzése
2. Az intézetek valamint a Hivatal által segélyezett intézmények pénz- és vagyonkezelésének irányítása és ellenőrzése
3. A Hivatal költségvetésének előkészítése és zárszámadásának összeállítása
4. A hadügyi kincstár hozzájárulásainak igénylése
5. Rokkantak, hadiözvegyek és hadiárva segélyezésére a fedezet kikutatása és kijelölése
6. A pénz- és vagyonkezelésre vonatkozó rendeletek és utasítások szerkesztése
7. Magánszemélyeknek és egyesületeknek, iparkamaráknak stb. adott segélyek felhasználásának helyszínen történő ellenőrzése

SZÁMVEVŐSÉG

Vezető: SZÉKELY József számtanácsos

Vezetőh.: PIPPIG Rezső számellenőr

1. Költségvetés, zárszámadás elkészítése.
2. Utalványozási javaslatok
3. Gyűjtések, adományok és más anyagi segélyutalások bevételezése és nyilvántartása
4. A hadügyi kincstár járulékaik igénylésének alapjául szolgáló létszámkimutatások és állománynaplók bírálata és a főösszeállítás elkészítése
5. Az intézetek pénz-, anyag- és leltári számadásainak bírálata
6. Az Országos Hadigondozó Hivatalt illető összes számvevőségi és ezzel kapcsolatos ügyek, állománykönyvek vezetése

SZAKELŐADÓK

BÁTHORY István, mérnök (építészeti mérnök)
Dr. CZAKÓ Elemér, Magyar Nemzeti Múzeumi osztályigazgató (kiállítási, propaganda és iparművészeti kérdésekben)
HOFFMANN Géza, cs. és kir. konzul (faj egészségügyi kérdésekben)
HOROVITZ Gusztáv. százados (sajtóügyekben)
Dr. PEKÁR Mihály, egyetemi tanár (orvosi kérdésekben)
Dr. ORBÓK Attila (sajtóügyekben)
SZABOLCS Ferenc, mérnök (építészeti kérdésekben)

SEGÉDHIVATAL

BERENCZY László irodafőtiszt, shiv. vezető.

Forrás: 900/1917. ME. r. a hadirokkantakat és családjaikat, továbbá a hadiárvaakat és hadiözvegyeket gondozó szervezetről. ; *Hadigondozó évkönyve*. Budapest, 1919, Országos Hadigondozó Hivatal.